

NĚKOLIK PROBLÉMŮ MODERNÍ POLITIKY.

Moderní svět neprobral se posud z hmotného i mravního otřesu, jaký kráčí vždy v zápětí všech velkých katastrof. V této změní nejistot, zběsilostí a vzájemné nevraživosti, v níž i nadále zmítají se národové, nevidět posud záře míru. Chrám míru jen zvolna vyrůstá nad spoustami, a přes to, že civilisovaní národové jeví velkou nechuť k válce, hromadí se na všech stranách nové zdroje konfliktů.

Co přinese budoucnost, jest nám méně známo než kdy před tím, ježto i jisté vymoženosti vědy budou hrát v politickém životě národů úlohu stále důležitější. Ovládající ambice nespokojenců a sny idealistů, nezůstanou bez patrného vlivu na celé národy a směr jejich politiky, vlivu dnes sotva tušeného.

Právě proto, že politika jest uměním nejistým, plným neznámých prvků, — jeví se vůdcové národů tak neschopnými vyvarovati se velkým katastrofám, jako byla ta, ze které se právě svět začíná těžce probíratí.

Jedna z hlavních nesnází umění politického tkví v tom, že události zcela stejně se velmi zřídka opakují, takže nelze vyvodit žádného přesného zákona, podle něhož bylo by lze poznati jejich příchod.

Nejdůležitější události z poslední války, na př. zasáhnutí Ameriky, dokazují, jak nepředvídatelný jest vývoj událostí, na nichž závisí nezřídka osud celých národů.

A proto bystrost nejprozíravějších státníků záleží v tom, znáti aspoň některé z činitelů, kteří mají rozhodující vliv na mínění lidí a určují jejich chování.

Ostatně nesmíme považovati za politickou vědu různé ty úvahy a učené rozpravy o hodnotě a větší nebo menší účelnosti různých způsobů vlády: monarchismu, demokracie, socialismu, atd. Podobné debaty nemají smyslu, přijde-li člověk k pevnému poznání — dosud ne všeobecně rozšířenému — že státní vlády nemají žádné moci samy ze sebe a že národové nemají na vybranou ve svých institucích, jako nemohou si vybíratí svoje podnebí, přijímají jen takové veřejné zařízení a vlády, které odpovídají jejich mentalitě, jejich náboženství a víře, a jejich okamžitým potřebám. I nekrvavější revoluce mohou přivodit jen zevní a formální změny.

Jest možno formulovati nějaké všeobecné zákony, dle nichž vyznačují se všechny ty různé formy vlády nějakou společnou vlastností, nějakým společným znakem?

Myslím, že ano; tyto společné znaky lze shrnouti v tyto věty:

1. Ať jest vláda národa jakákoli: theokratická, monarchistická, demokratická, nebo socialistická, — vždy jest vláda vykonávána malou menšinou.
2. Menšina, která vládne celému národu, není obyčejně vybrána z jeho duševní elity.
3. Vrstvy, představující duševní výkvět národa, určují jeho velikost, ale působí mnohem více na budoucí vývoj tohoto národa, než v přítomnosti.

Prvá z těchto vět, týkající se výlučného řízení národů menšinami, jest, myslím, zřejma každému soudnému člověku, jestliže jen trochu uvažuje a pozoruje.

V další úvaze, opřené doklady z dějin, ukáží, jak slabou úlohu hraje duševní elita při řízení národů, kdežto v rozvoji civilisace má vliv ohromný.

* * *

Že vrstvy inteligentní, představující duševní výkvět národa, ačkoli mají značný vliv na život i přeměny celých národů, samy nebývají jejich vládci a neřídí jich, — má svoji příčinu v tom, že inteligence, jsouc myšlenkově příliš vzdálena širokých davů a mluvíc vlastní, vyšší řečí, nedovede se s nimi dorozumět, ani nenalézá u nich porozumění. Zajisté slovník laboratoří, ve kterých se tvoří objevy, mluva atelierů, v nichž se rodí divy umění, zvláštní řeč kabinetů a vědeckých pracoven, kde se vytepávají myšlenky, které často udají směr celé epoše dějin — všechny tyto různé druhy vyšší mluvy nemohou naléztí ozvěny v duši širokých davů. A jejich volební hlasy nesoustřeďují se příliš k duchům, mluvícím řečí nesrozumitelnou.

Ostatně nebylo by ani žádoucí, aby vedení národa spočívalo v rukou jeho duchovní elity. Areopág učenců, o jakém snil August Comte, byl by velmi špatným vládcem. Strach ze zodpovědnosti, nerozhodnost a nedostatek iniciativy byly by význačnými vlastnostmi podobného shromáždění. Člověk vyspělé inteligence, právě proto, že dovede prohlédnouti nekonečnou řadu možností, jež může přivodit i událost nejnepatrnější, nedovede jednati rychle. Rozhoduje se pomalu, kdežto překotný vývoj denních událostí vyžaduje často rozhodnutí okamžitých.

Avšak, bylo-li by vedení národa inteligencí spojeno s jistými nevýhodami, byť se vedoucí kruhy skládaly ze samých geniů jako *Descartes, Corneille, Pascal*, — bylo by pro národ ještě daleko zhoubnější, kdyby byl ovládán shromážděním analfabetů nebo polovzdělanců, puzených jen osobní ctižádostí a nespokojeností.

Starý i moderní svět prodělaly již své zkušenosti s podobnými shromážděními. Tato ukázala se právě tak neschopnými porozuměti událostem, jako je řídit. A poslední pokus provedený v Rusku vylučuje již nadobro veškeré pochybnosti v tomto směru. Ostatně stačí nám jen vidět někdy hlučný potlesk a vřelé přijetí, s jakým se na některých kongresech setkávají často šílené a závratné návrhy, abychom seznali, k jakým poblouzením může přivést zmenšená soudnost lidí, polo-kulturou odcizených skutečností.

Ale k vlastnímu štěstí jsou dosud demokracie řízeny lidmi průměrné inteligence a průměrného rozumu. Tito lidé byli by často zcela na svém místě, kdyby nebylo strachu z voličů, který je často dohání k tomu, že odhlasovávají zákony, nad nimiž často soudný člověk užasne a které odporující všem hospodářským nutnostem, mohou jen zhoršit ještě zlo, kterému měly čeliti.

Přece však nesmíme podrobovati příliš přísné kritice zastupitelská shromáždění, vzešlá z moderního, demokratického vývoje. Zásluhou jistě mystické autority, přičítané davům, tato shromáždění těší se ještě posledním zbytkům autority dosud respektovaným. Jakmile však i ty zmizí, otevřena jest volná cesta anarchii a nízkému despotismu.

Celé dějiny podávají nám četné příklady, dokazující, že tomu vždy bylo tak. Nikdy nežil národ, který by neuznával přijaté autority. Řekové v antických dobách zakusili to sami na sobě: nechtějce už snášeti kázně, byli nuceni podrobiti se otroctví.

To vše proto, že zásada autority, ať jest už představována jediným vladařem, jednou kastou, nebo prostě jediným zákoníkem, jest vskutku jediným známým prostředkem, jak krotit u člověka primitivní pudy, které by znemožnily veškerý pokrok civilisace. Anarchie, plenění, vraždy, a všechny podobné násilnosti, nejsou nic jiného, než osvobození se od pout, která drží na úzdě nízké pudy a krotí vášně po předcích zděděné.

* * *

Měli jsme příležitost vidět před několika lety v Itálii, jaká nebezpečí hrozí státu, když i poslední stopy autority, jež uznávané demokracie, vymizí. Před bezmocným parlamentem a ještě bezmocnější autoritou královou rychle vzrůstala se zločinná pustošení cizího majetku a vraždění.

Zkáza země zdála se jistou, kdyby se skupině odvážných mužů, vedených energickým vůdcem, nebylo podařilo vyhostit všechny živly rozkladné, živly nepořádku, proti nimž parlament i vláda byly bezmocny.

Jestliže však prostředky jako fascismus jsou účinné, jest jejich působení zpravidla jen dočasné. Neboť násilí může sice obnoviti kázeň, ale tato kázeň stane se trvalou jen tehdy, když přejde v duši lidu, a to nebývá nikdy dílem jednoho dne.

Různé síly politické, rozkladné i tvůrčí, které dosud řídily svět, měly své východiště zvláště ve vášních a zájmech, ovládajících osoby vládnoucí, nebo někdy i jen v pouhých rozmarech panovníků, u nichž ctižádost převyšovala inteligenci.

Moderní doba viděla vznik nových sil dříve neznámých, které čím dále tím více pohánějí vůli lidí. Politický život světa jest nyní ovládán novými držiteli moci, prýšticí z hybných sil, jež vykouzlila věda z mrtvého uhlí. Toto bylo až do dob *Napoleonových* považováno za látku bezvýznamnou. A přec

právě z něho vzešly nejen všechny prvky moderní civilizace, nýbrž i ničivé prostředky, jichž síla a účinnost vzrůstá den ze dne, tak že, dojde-li v budoucnosti k válkám, nejskvělejší hlavní města jsou vystavena úplnému zničení.

Národové, mající hodně uhlí nebo petroleje, mají již tím nesmírnou hospodářskou a politickou převahu nad ostatními, které příroda neobdarila tak štědře.

Záslouhou uhlí stala se Anglie pánem moří a tím i světového obchodu. A naprosto to nebyly vojenské úspěchy Němců v r. 1870, které, jak se často tvrdívá, přivodily blahobyť Německa, nýbrž objevení nových bohatých ložisek uhelných na půdě německé přivedlo Německo k takovému stupni prosperity. Záslouhou uhelného bohatství stala se říše Německá tak prosperující, že mohla pomýšlet na účinnou konkurenci proti Anglii a přebrání světového obchodního panství na všech místech zeměkoule. A toto usilování musilo neodvratně vésti k světové válce. Všechny ostatní příčiny, které se uvádějí na vysvětlení jejího vzniku, jsou zcela podružné.

Petrolej má proti uhlí mnohé výhody, zejména co se týče pohodlnosti dopravy, ale naleziště jeho nejsou tak četná, a proto vidíme, jak všechny státy soupeří dnes o to, aby se jich zmocnily. A jen naděje, že obdrží těžbu z petrolejových zřidel v Rusku, vedla Anglii ke svolání konference janovské.

Rovněž uhlí a petrolej rozhodovaly v politice Anglie vůči Německu a Francii. Anglie jako stát průmyslový téměř bez zemědělství, jest nucena dovážeti potraviny z ciziny. Platí za ně zbožím vyrobeným ve vlastních továrnách. Zastavení jejího vývozu zaviňuje nezaměstnanost v zemi a zastavení obchodní plavby.

Ztráta dvou velkých zákazníků, Německa a Ruska, musila nezbytně poškodit citlivě vývoz Anglie. Ale Anglie stala se tu obětí vlastního omylu, klamně iluze, ničím nepodepřeně, naopak vyvrácené veškerými statistikami: předpokládala totiž, že vyklízení Poruří Francií přispěje jejímu obchodu.

Zaslepena touto falešnou představou a též vedena tradiční obavou, aby snad Francie nestala se příliš silnou, pouští Anglie ze zřetele svoje vlastní zájmy. Nechápe, že, kdyby její zásluhou mělo býti Německo sprostěno svých dluhů, že by se opět rychle vzmohlo a stalo opět obávaným konkurentem. Bohužel jsou anglické iluze v tomto směru tak houževnaté, že někteří státníci angličtí, aby pomohli Německu, neváhali by ani obětovati vlastní spojenectví s Francií.

Četné příklady nám dokazují, že uhlí a petrolej zaměstnávají politiku národů stále více a více. A jejich vliv nepocítuje se jen v Evropě, nýbrž i v nejdlehlších koutech světa.

Jestliže dnes Japonsko, nemající vlastního uhlí, ani jistoty, že mu je bude Amerika stále dodávati, vyjednává důležité smlouvy se sovjetským Ruskem, — činí tak v naději, že bude moci těžit ve svůj prospěch z dolů sibiřských.

* * *

Moderní politika, jak vidíme, točí se kolem uhlí a petroleje, těchto zdrojů utajené hybné síly. Přes to však netřeba míti za to, že státník musí podřizovati se netečně těmto nutnostem osudu, aniž by měl prostředků čeliti jim.

Umění vládnouti záleží dnes v tom, jak čeliti fatalitám nebo aspoň jak jich s prospěchem použiti. A tak se moderní státník podobá inženýru, který proměňuje v blahodárnou elektrinu skryté síly bystrin, považované kdysi jen za zhoubné zlo.

Úloha taková bývá často hodně složitá ještě jinými úkoly, a proto úloha vládců stala se velmi ne snadnou. Chyby v úsudku, kdysi jen málo škodlivé, jsou dnes velmi nebezpečny a mívají důsledky katastrofální. Známo, že Anglie ztratila svoji nadvládu v Orientě a veškerou naději státi se pánem Cařihradu jen omylem svého premiéra v otázkách tureckých.

Ježto řešení velkých moderních problémů přesahuje značně schopnosti kolektivních sborů, musilo nezbytně dojiti k tomu, že ve všech důležitých státech, Anglii, Francii a Itálii vykonávají moc zcela rovnou moci bývalých králů ministerští předsedové, — aniž nějaká ústava sankcionovala tento vývoj.

V theorii náleží ovšem nejvyšší moc napořád parlamentu, ježto má právo porazit ministerstvo.

V praxi však je pravým pánem ministr-president. Ostatní ministři, kteří ještě před nedávnem byli jeho kolegy, stali se zcela podřízenými, bez prestyže, a zřídka přibíranými na poradu.

Tento vývoj demokratických zřízení je takovou politickou nutností, že lze jej pozorovati všude. Nikdo se též nestará o mínění králů a hlav států. Jedině to má váhu, co řeknou ministerští předsedové. Jen jejich hlas bývá slyšen, a když oni mluví, celý svět stává se pozorným a všechny časopisy přinášejí referáty o jejich i nejmenších projevech a citují jejich řeči.

Tento vyvoj věcí politických má cosi obdobného s postupnou změnou, provedenou za války ve vedení armád. Z počátku byly řízeny válečnými radami, mezispojeneckými konferencemi, ovládanými nejistotou, jaká vyznačuje všechna podobná kolektivní tělesa, a setkávaly se jen s neúspěchy.

Vítězství přišlo teprve v den, kdy veškerá moc soustředila se v rukou jednotlivce, a kdy jediná myšlenka nastoupila na místo kolísavé nejistoty sborů kolektivních.

Jisto jest, že svět vešel do období, kdy síly kolektivní hrají sice význačnou roli, leč v politice, jako ve všech oborech, síly kolektivní zůstávají slepými a nespořádanými, nejsou-li vedeny *pevnou osobností, schopnou iniciativy a rozhodnutí.*

Tyto pravdy vyplývají už z daných vlastností psychologických, neodlučně tkvících v povaze lidské, a se kterými tudíž vždy nutno počítati, ježto nelze na nich ničeho změnit.

VNITŘNÍ A ZAHRANIČNÍ POLITIKA.

A. VNITŘNÍ.

Na červen bylo předpovídáno nestálé počasí a přeháňky; platí to také ve věcech politických? Nazveme-li vnitropolitickou situaci počátkem června napjatou, nestálou, nepřepínáme.

Hned na počátku měsíce nastoupil tříměsíční zdravotní dovolenou ministr financí *dr. Engliš*; v úřadě bude jej zastupovati splnomocněný ministr Vlasák, v min. radě ing. Novák. Ministr financí byl již dříve churav a není tomu dávno, co se vrátil se zotaveně. Má za sebou hezký kus práce; stačí se zmíniti jen o berní reformě a úpravě samosprávných financí, které spolu se správní reformou jsou hlavními činy této většiny. Dovedl své názory hájit, dovedl sáhnout k novinářskému péro, k interviewu, našel i čas pro revuální stať. Nebál se polemiky. Svěho času mluvílo se o propagaci režimu. Ministr Engliš je z těch, který se neuzavíral ve svém úřadě, ale vykládal, psal, polemisoval a snažil se objasniti věci často tak složité a nepopulární. Ministr Engliš musil své stanovisko často energicky hájit nejen na venek, ale i uvnitř. Není proto divu, že některé listy v kroku ministra financí hledaly něco více, než prostou zdravotní dovolenou; uvádělo se, že ministr Engliš stál proti snaze, aby cukerní průmysl za škody, s kterými počítá vzhledem k anglickému kroku, byl přímo nebo nepřímou odškodněn na útraty státní pokladny a poplatníků. Říkalo se také, že ministr financí nesouhlasí se zvýšenými rozpočtovými nároky některých resortů (na př. ministerstvo Nár. obrany, min. zemědělství). Uvádělo se, že zdravotní dovolená ministra Engliše je jakousi náhražkou demise. Krise cukerního průmyslu přijde jistě brzy na přetřes. Také rozpočet má býti letos projednán pokud možno záhy. Ostatně již na př. čl. národní socialisté přišli s dotazem na vládu, co a jak jest s cukerní industrií. Pak bude možno zjistiti, co bylo pravdy na náznacích, které tu a tam provázely zdravotní dovolenou *dra. Engliše.* Ostatně ministr *dr. Engliš* je individualitou, s níž naše politika a národní hospodářství plně počítá.

Odchází-li ministr *dr. Engliš* na dovolenou, uváděje důvody zdravotní, je na druhé straně potěšitelné, že bulletin o stavu hostivařského pacienta vyznívají optimisticky a konstatují neustálé zlepšení. Jsou politikové, kteří počítají již v dohledné době s politickou aktivitou *min. předsedy Švehly,*